

## GƏNC FUTBOLÇULARIN TAKTİKİ HAZIRLIQLARI ÜZRƏ İŞİN TƏŞKİLİ

p.ü.f.d. R.Q. Babayev<sup>1a</sup>, M.Q. Şükürov<sup>1b</sup>, A.Q. Rizvanov<sup>1c</sup>

<sup>1</sup>Azərbaycan Dövlət Bədən Tərbiyəsi və İdman Akademiyası

<sup>a</sup>[rashad.babayev@sport.edu.az](mailto:rashad.babayev@sport.edu.az)

<sup>b</sup>[mehman.shukurov@sport.edu.az](mailto:mehman.shukurov@sport.edu.az)

<sup>c</sup>[arif.rizvanov@sport.edu.az](mailto:arif.rizvanov@sport.edu.az)

### Nəşr tarixi

Qəbul edilib: 4 iyul 2022

Dərc olunub: 20 sentyabr 2022

© 2021 ADBTİA Bütün hüquqlar qorunur

**Annotasiya.** Məqalədə gənc futbolçuların taktiki hazırlıqları və onların qarşısında duran əsas məsələlərdən danışılıb. Gənc futbolçuların taktiki hazırlıqları qarşısında duran əsas məsələlər araşdırılıb və taktiki hazırlıq məşqlərində daha çox nələrə diqqət yetirilməsi göstərilib. Gənc futbolçuların taktiki hazırlığına iki aspektdən baxılması qeyd edilib. Gənc futbolçuların taktiki hazırlıqları üzrə aparılan işin bir neçə mərhələdən ibarət olması vurğulanıb. Taktiki hazırlıq məşqinin qarşısında duran əsas məsələlər göstərilib. Müasir futbolda futbolçuların taktiki hazırlıqlarına olan tələbatların dayanmadan artdığını nəzərə alaraq taktiki hazırlıq qabiliyyətlərinin uşaq və yeniyetmə yaşlarından inkişaf etdirilməsi və formalaşdırılmasının məqsədəuyğun olduğu qeyd olunub.

**Açar sözlər:** *taktiki hazırlıq, taktiki düşüncə, taktiki fəaliyyət, taktiki tapşırıq, idman naliyyəti.*

Müasir futbolda yüksək nəticələr qazanmaq üçün futbolçular fiziki, texniki, nəzəri, psixoloji hazırlıqla bərabər həmçinin yüksək taktiki hazırlıq malik olmalıdırlar. Futbolçuların taktiki fəaliyyəti komanda yoldaşı və rəqiblə qarşılıqlı mübarizə prosesində yaranan operativ tapşırıqların həllindən ibarətdir. Burada rəqib üzərində qələbə qazanmaq üçün futbolçuların hərəkət arsenalından ən düzgün sürətdə istifadə etməyə imkan verən düzgün qərarlar qəbul etmək bacarığı böyük əhəmiyyət kəsb edir. Ona görə taktika məşqində futbolçuların taktiki hərəkətlərinin əsas arsenalına yiyələnməsini daxil etmək lazımdır ki, bu da

oyunda texniki fəndlərdən, xüsusi fiziki keyfiyyət və bacarıqlardan, nəzəri biliklərdən və s.-dən maksimum istifadə etməyə imkan versin [1].

Taktiki hazırlıq – Taktika məşqi, rəqib üzərində qələbəni təmin etmək üçün bir oyunda futbolçuların fəaliyyətinin təşkilinin rəasional forması olan taktiki hərəkətlərin köməyi ilə oyun şəraitinin davamlı dəyişməsi fonunda texnikanın səmərəli tətbiqinə nail olmağa yönəlmiş pedaqoji prosesdir. Futbolçu nəzəri cəhətdən futbolun taktikasını yaxşı öyrənə bilər, lakin bütün taktiki fəaliyyətin (fərdi, qrup və komandalı) öyrənilməsi belə oyun zamanı yüksək effektivlik göstərmək üçün yetərli deyil. Məhz buna görə də, gənc futbolçuların taktiki hazırlığı prosesində taktika ilə texnikanın üzvi vəhdətinə nail olmaq lazımdır [2, 5].

Taktiki hazırlığa iki aspektdən baxılmalıdır: birinci taktikanın öyrədilməsi, təlimi və təkmilləşdirilməsi (biliklərin, bacarıqların, vərdişlərin) prosesi. İkincisi xüsusi taktiki bacarıqları formalaşdıran keyfiyyətlərin inkişaf etdirilməsi prosesi. Oyun zamanı futbolçuların taktiki hərəkətlərinin uğurunu şərtləndirən bir sıra amilləri qeyd etmək istəyirik [3, 4].

Birinci amil: intellekt, qavrama, psixomotorik xüsusi keyfiyyətlərin yüksək inkişaf səviyyəsinə nail olmaqdır. Bunlara taktiki düşüncə, düzgün qərarın qəbul edilməsi, vaxtında yerdəyişmə, taktiki tapşırığı yerinə yetirərkən sürətli qərar vermə, çətin oyun şəraitində düzgün qərar vermə və s. aiddir.

İkinci amil, çətin oyun şəraitində texniki fəndlərin icrasının yüksək etibarlılıq səviyyəsidir.

Üçüncü amil: birinci və ikinci amilin vəhdət təşkil etməsi, hücumda və müdafiədə

fərdi taktiki bacarıqlara yüksək səviyyədə sahib olma.

Beləliklə apardığımız müşahidələr nəticəsində belə qənaətə gəlmək olur ki, məşqçinin verdiyi taktiki tapşırıqları düzgün yerinə yetirərək taktiki cəhətdən rəqibi üstələmək və müvəffəqiyyət qazanmaq üçün, gənc futbolçularda xüsusi keyfiyyətlər (tez reaksiya vermək, meydanı gözəl görmək, tez düşünərək düzgün anı qərar vermək) əsas rol oynayır.

Yuxarıda qeyd edilənləri nəzərə alaraq belə qənaətə gəlmək olur ki, gənc futbolçuların taktiki hazırlıqları üzrə aparılan iş bir neçə mərhələdən ibarət olmalıdır.

Taktiki hazırlığın birinci mərhələsi gənc futbolçuların uğurlu taktiki fəaliyyətinin əsasını təşkil edən müəyyən bacarıq və vərdişlərin inkişafına yönəldilməlidir.

Komandanın düzgün taktikası hər bir futbolçunun fərdi hərəkət fəaliyyətindən asılıdır. Ona görə də taktiki hazırlıq fərdiləşdirilməli və məşqçi hər bir futbolçuda lazımı nəzəri-psixi keyfiyyətlərin kompleks şəkildə inkişafını təmin etməlidir. Yalnız bundan sonra qrup və komandalı taktikanın öyrədilməsinə keçilə bilər. Bu işdə səmərəli vasitələrdən hərəkətli oyunlar estafetlər, və s. istifadə etmək olar ki, bunlarda gənc futbolçulardan tez qərar vermək, cavab hərəkətinin tezliyi, bir hərəkətdən digər hərəkətə sürətli keçmə kimi keyfiyyətləri inkişaf etdirir. Nəzərə almaq lazımdır ki, bu vacib keyfiyyətlərin inkişaf etdirilməsinin ən əlverişli dövrü 8-11 yaşlarıdır.

Taktiki hazırlığın ikinci mərhələsi gənc futbolçulara texniki fəndlərin öyrədilməsi prosesində taktiki bacarıqların formalaşdırılmasıdır. Təlim-məşq prosesini elə təşkil etmək lazımdır ki, futbolçular oyun zamanı tapşırıqları icra edərkən texniki və taktiki hazırlığın bərabər formada inkişafı təmin edilsin. Bunun üçün texniki fəndlər icrası təkmilləşdikcə onları taktiki fəaliyyətin müvəffəqiyyətini təmin edən keyfiyyətlərlə və bacarıqlara birləşdirmək lazımdır. Bundan sonra məşq prosesində texniki fəndləri təkmilləşdirərkən çətinləşdirilmiş oyun şəraitin yaradılmasında taktiki bacarıqların formalaşdırılmasına təkan verir.

Texniki fəndləri yerinə yetirərkən düşünərək qısa zamanda tez və düzgün qərarlar ver-

mək olduqca önəmlidir. Düşünmə qabiliyyətini inkişaf etdirmək üçün təlim məşq prosesində texniki fəndlərin icra şəraiti tədricən çətinləşdirilməlidir. Bu zaman futbolçu tək mexaniki hərəkətlərlə kifayətlənə bilməz, düşünmə, tez bir zamanda düzgün qərar vermə və s. psixi bacarıqları işə salmalıdır ki, buda mütləq məşqlərdə əldə edilə bilər. Bununlada texniki fəndlərin icrası zamanı gənc futbolçuların düşünmə bacarıqları inkişaf edir və bu zaman onlar texniki fəndləri mexaniki deyil, düşünərək yaradıcılıq bacarıqlarını işə salaraq icra edirlər. Düşünmə bacarıqları futbolçularda ayrı-ayrı taktiki oyun vəziyyətlərində komanda yoldaşının hərəkətlərini başa düşərək düzgün istiqamətlənmə aşılayır. Düşünmə bacarıqlarını inkişaf etdirmək üçün təlim-məşq prosesində texniki fəndlərin yerinə yetirilməsi şəraiti tədricən çətinləşdirilməlidir. Məsələn, məşqlər zamanı futbolçuya qarşı iki aktiv rəqibi ortaya çıxararaq bu rəqiblər futbolçunun hərəkətinə maneə yaradırlar onun üçün oyun situasiyasını mürəkkəbləşdirirlər. Bu zaman futbolçu tək mexaniki hərəkətləri ilə kifayətlənə bilməz, düşünmə, vaxtında düzgün qərar vermə və s. psixi bacarıqları işə salmalıdır ki, buda mütləq məşqlərdə əldə edilə bilər. Məhz buna görə təlim-məşq prosesinin ilk günlərindən mütləq olaraq sadəcə mürəkkəbə keçilməsi futbolçularda müvəffəqiyyətli taktiki fəaliyyət üçün lazım olan psixi keyfiyyətləri formalaşdırır və inkişaf etdirir.

Taktiki hazırlığın üçüncü mərhələsində hücumda və müdafiədə fərdi, qruppalı və komandalı taktiki hərəkətlərin öyrədilməsinə başlanılır. Burada taktiki tapşırıqların yerinə yetirilməsi, iki tərəfli oyunlar ön plana çıxır. Gənc futbolçuların taktiki biliklərinin inkişafı üçün taktiki kombinasiyaların öyrədilməsi də önəmlidir. Yüksək taktiki nəticələrin qazanılmasında praktik məşğələlər əsas vasitə hesab olunur. Lakin taktiki hazırlıq, taktiki düşünmə qabiliyyətinin formalaşdırılması ilə eyni səviyyədə aparılmalı və bir-birini tamamlamalıdır.

Futbolda oyun taktikası hücum və müdafiə taktikasından ibarətdir. Hücum və müdafiə taktikası fərdi, qruppalı və komandalı olur (1. səh.38). Komandanın hücumda və müdafiədə uğuru və taktiki fəaliyyəti ayrı-ayrı oyunçu-

ların taktiki hazırlıq vərdişlərindən asılıdır. Qarşıya qoyulmuş məqsədə çatmaq üçün eyni vaxtda bir neçə futbolçunun öncədən düşünülmüş taktiki hərəkətlərinin düzgün yerinə yetirilməsi nəticənin qazanılmasında mühüm rol oynayır. Taktiki hazırlıq üzrə təlim-məşq prosesi təşkil edilərkən gənc futbolçularda bir hərəkətdən digər hərəkətə sürətli keçmə, bir taktiki üsuldan digərinə sürətli keçmə, müdafiədən hücumu və ya əksinə hücumdan müdafiəyə keçməyə hazırlıq qabiliyyətləri aşılmalıdır. Eyni zamanda tək taktiki hərəkətlərin icrası deyil, taktiki düşünmə çox önəmlidir, çünki futbolçu hər an yarana biləcək oyun vəziyyətinə uyğun taktiki hərəkətləri dəyişməyi bacarmalıdır. Buna görə də qrup və komanda taktiki hazırlıqlarında qarşılıqlı fəaliyyətin məşq etdirilməsi önəmlidir. Taktiki düşüncəsi zəif olan futbolçu yüksək texniki hazırlığa malik olsada, oyun zamanı digər futbolçularla qarşılıqlı hərəkətlərdə, rəqib futbolçuların hərəkətlərinə, oyun tərzinə düzgün qiymət verə bilmir və kollektivə uyğunlaşa bilmir.

Taktiki hazırlıq prosesinin qarşısında duran əsas məsələlər aşağıdakılardır:

Texniki fəndlərin öyrədilməsi prosesində taktiki bacarıqların formalaşdırılması.

Mürəkkəb oyun şəraitində taktiki tapşırıqların yerinə yetirilməsi

Hücumda və müdafiədə fərdi, qrup və komandalı taktiki fəaliyyətin təmin edilməsi

Futbolçuların oynadığı mövqeyə uyğun olaraq onların taktiki bacarıqlarının təkmilləşdirilməsi

Hücumda və müdafiədə bir hərəkətdən digər hərəkətə sürətli keçid qabiliyyətinin inkişaf etdirilməsi.

Rəqibin texniki və psixoloji hazırlığının öyrənilməsi, onların yüksək texniki ustalıq malik futbolçularının araşdırılması

Ölkənin aparıcı komandalarının və güclü xarici komandaların taktikasını öyrənilməsi

**Nəticələr:** Tədqiqat nəticəsində belə qənaətə gəldik ki, günümüzdə futbolçuların taktiki hazırlıqlarına olan tələbatların dayanmadan artdığını nəzərə alaraq taktiki hazırlıq qabiliyyətlərinin uşaq və yeniyetmə yaşlarından inkişaf etdirilməsi, formalaşdırılması daha məqsəduşundur. Aşağı yaş qrupunda formalaşdırılan taktiki qabiliyyətlər gələcək perspektivdə təkmilləşdirilərək möhkəmləndirilməsi daha əlverişli olur.

## ƏDƏBİYYAT

1. Əliyev İ.S., Əliyev S.A., Əlibəyova S.S. *Əzələ fəaliyyətinə 13-15 yaşlı futbolçuların orqanizminin fizioloji sistemlərinin adaptasiyası*. Azərbaycan Xalq Cumhuriyyətinin 100 illik yubileyinə həsr olunmuş Biologiyanın Müasir Problemləri Respublika Elmi Konfransının Materialları (23-24 oktyabr 2018).
2. Bağırov R.K., Əliyev İ.S. *“Futbol” ali məktəb tələbələri üçün (dərslük)*. Bakı, 2012, s.423.
3. Алиев С.А. Алиев И.С. *Особенности основных антропометрических и физиологических показателей подростков в процессе занятий футболом*. Сб. Современный футбол: состояние, проблемы, инновации и перспективы развития: материалы Всероссийской научно-практической конференции с международным участием (29-30 июня 2018 года, - Казань).
4. Попов Д.В. *Аэробная работоспособность человека*. Д.В.Попов, О.Л.Виноградова, А.И.Григорьев, М. Наука. 1913, с. 98-112.
5. Шамардин А.А., Руба В.П. *Комплексный контроль интегральной функциональной подготовленности футболистов: топография*. В.П.Губа, А.А. Шамардин, М: Советский спорт, 2015-284 с (ISBN 978-5-9718-0734-6).

## ОРГАНИЗАЦИЯ РАБОТЫ ПО ТАКТИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКЕ ЮНЫХ ФУТБОЛИСТОВ

к.п.н. Р.Г. Бабаев<sup>1а</sup>, М.Г. Шукуров<sup>1б</sup>, А.Г. Ризванов<sup>1с</sup>

<sup>1</sup> Азербайджанская Государственная Академия Физической Культуры и Спорта

<sup>а</sup>[rashad.babayev@sport.edu.az](mailto:rashad.babayev@sport.edu.az)

<sup>б</sup>[mehman.shukurov@sport.edu.az](mailto:mehman.shukurov@sport.edu.az)

<sup>с</sup>[arif.rizvanov@sport.edu.az](mailto:arif.rizvanov@sport.edu.az)

**Аннотация:** В статье рассматривается тактическая подготовка юных футболистов и основные вопросы, стоящие перед ними. Были изучены основные проблемы, стоящие перед тактической подготовкой юных футболистов, и на что следует обратить больше внимания в тактической подготовке. Отмечено, что работа по тактической подготовке юных игроков состоит из нескольких этапов. Обозначены основные вопросы, стоящие перед тактической подготов-

кой. Учитывая возрастающую потребность в тактической подготовке игроков в современном футболе, отмечается целесообразность развития и формирования навыков тактической подготовки с детского и юношеского возраста.

**Ключевые слова:** тактическая подготовка, тактическое мышление, тактическая деятельность, тактическая задача, спортивное достижение.

## ORGANIZATION OF WORK ON TACTICAL TRAINING OF YOUNG FOOTBALL PLAYERS

PhD R.Q. Babayev<sup>1а</sup>, M.Q. Shukurov<sup>1б</sup>, A.Q. Rizvanov<sup>1с</sup>

<sup>1</sup> Azerbaijan State Academy of Physical Education and Sport

<sup>а</sup>[rashad.babayev@sport.edu.az](mailto:rashad.babayev@sport.edu.az)

<sup>б</sup>[mehman.shukurov@sport.edu.az](mailto:mehman.shukurov@sport.edu.az)

<sup>с</sup>[arif.rizvanov@sport.edu.az](mailto:arif.rizvanov@sport.edu.az)

**Annotation:** The article discusses the tactical training of young football players and the main issues facing them. The main issues facing the tactical training of young players have been studied, and what should be paid more attention to in tactical training. It is noted that the work on tactical training of young players consists of several stages. The main issues facing tactical training are outlined.

Considering the growing need for tactical training of players in modern football, it is noted that it is advisable to develop and form tactical training skills from childhood and adolescence.

**Keywords:** tactical training, tactical thin-king, tactical movement, tactical task, sports achievement.